

УДК 373.2.017: 172.15

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.3.2025.07>**Лія Олійник,**

ORCID iD 0000-0003-1035-6521

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії й методики
дошкільної та початкової освіти
Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
liia.oliinyk@toipro.mk.ua

**УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ТА ГРОМАДЯНСЬКА
ІДЕНТИЧНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
МЕТОДИЧНО-ДИДАКТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

У науково-методичній публікації набули розвитку ідеї здійснення національно-патріотичного виховання педагогічних працівників системи дошкільної освіти з урахуванням реалій часу. Проаналізовано науково-методичні джерела вітчизняного освітнього простору за останнє десятиріччя з окресленої проблематики для визначення задоволення регіональних освітніх потреб із заявленого питання. Уточнено поняття «українська національна та громадянська ідентичність педагогів закладів дошкільної освіти» та «національно-патріотичне виховання дошкільників».

Уперше з метою здійснення національно-патріотичного виховання дошкільників розглянуто використання методичного забезпечення до регіональної парціальної програми «Український віночок. Миколаївщина», що базується на ідеях усеукраїнського наскрізного інтегрованого курсу «Культура добросусідства» та орієнтована на міжкультурну й громадянську освіту дітей середнього і старшого дошкільного віку, які відвідують заклади дошкільної освіти Миколаївського регіону.

Ключові слова: громадянська ідентичність; методично-дидактичне забезпечення до регіональної парціальної програми «Український віночок. Миколаївщина»; національна ідентичність; національно-патріотичне виховання дошкільників; українська національна та громадянська ідентичність педагогів ЗДО.

© Олійник Л. М., 2025

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими й практичними завданнями. Нині Україна та її громадяни є активними учасниками процесів, що визначають не лише їхню долю, а й майбутнє сусідніх країн та світовий порядок. Війна гостро підкреслила потребу переосмислити підходи до формування особистості, яка керується національними та європейськими цінностями. У цьому контексті особливої актуальності набуває національно-патріотичне вихован-

ня, починаючи з дошкільної ланки освіти, що відповідає як сучасним вимогам, так і закладає основу для формування свідомості майбутніх поколінь. Лише ті педагоги закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), які вбачають у розвитку держави запоруку власного зростання, зможуть виховати справжніх громадян. Їхня діяльність має ґрунтуватися на патріотизмі та повазі до багатой культурної спадщини українського народу, гуманізму, соціальному добробуті, демократії, свободі, толерантності, від-

повідальному ставленні до природи, здоровому способі життя та готовності захищати незалежність Вітчизни.

Наукові розвідки в царині патріотичного виховання дітей дошкільного віку були й до повномасштабного вторгнення агресивної сусідньої держави в нашу країну, проте сучасність потребує переосмислення їхнього змісту, що ставить нові виклики перед дошкільною освітою. Модернізацію патріотичного виховання на першій освітній ланці в умовах війни зумовили зміст документів: Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2023), Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022), Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року (2024), Державної цільової програми з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року (2024). Як зазначено в цих документах, виховання національної свідомості у своїх громадян є пріоритетом державної освітньої політики. У Законі України «Про дошкільну освіту» (2024), що набув чинності з січня 2025 року, у статті 15 ідеться про те, що освітній процес у ЗДО має ґрунтуватися на культурних цінностях Українського народу, інших цінностях і принципах, визначених у цьому Законі та Законі України «Про освіту», та спрямовуватися на формування у вихованців суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, милосердя, толерантності, поваги до честі та гідності людини та результатів її праці, здорового способу життя та екологічної поведінки, цінностей постійного пізнання й розвитку.

У змісті Державного стандарту дошкільної освіти (2021) зазначено, що дитина має бути не пасивним спостерігачем, а активним учасником освітнього процесу, глибоко сприймати та осмислювати подану інформацію, виконуючи спеціальні завдання, спрямовані на формування гордості за

свою країну. Це передбачає розширення її знань про державні та національні символи, багатовікову історію, неповторні традиції та самобутню культуру українського народу.

Обраний напрям вивчають члени кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (далі МОІППО) в дослідженні «Науково-методичні засади утвердження української національної та громадянської ідентичності педагогічних працівників закладів дошкільної та початкової освіти Миколаївської області» (затверджено рішенням ученої ради МОІППО від 19 червня 2024 року протокол № 3).

Мета публікації полягає у висвітленні особливостей реалізації в ЗДО інтегрованого курсу «Культура добросусідства» та використання методично-дидактичних посібників до регіональної парціальної програми «Український віночок. Миколаївщина», що орієнтована на міжкультурну та громадянську освіту дітей п'ятого та шостого років життя для здійснення їхнього національно-патріотичного виховання.

Завданнями статті є:

1. Уточнити сутність дефініцій «українська національна та громадянська ідентичність педагогів ЗДО» та «національно-патріотичне виховання дошкільників» у сучасному контексті на підставі теоретичного аналізу наукових джерел.
2. Проаналізувати науково-методичні джерела щодо визначення задоволення потреб педагогів ЗДО сучасними методичними та дидактичними матеріалами регіонального змісту з патріотичного виховання дошкільників.
3. Розглянути можливість здійснення національно-патріотичного виховання дошкільників через реалізацію ідей загальнонаціонального курсу «Культура добросусідства» та запровадження у практику роботи педагогів ЗДО методично-ди-

дактичних посібників до регіональної програми «Український віночок. Миколаївщина».

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Проблема патріотичного виховання дошкільників багатогранна, є часткою національної системи виховання та була актуальною в усі часи. Тому дослідники вивчали її в різних аспектах. Значний внесок у формування понятійного апарату з патріотичного виховання дошкільників зробили І. Д. Бех, А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, В. К. Котирло, О. М. Каплуновська та інші. Роль родини в національно-патріотичному вихованні наймолодших досліджували Я. В. Возняк, О. Є. Карпенко, М. А. Машовець та інші. Формування основ патріотизму в дошкільників засобами народознавства розглядали Н. П. Гагаріна, М. А. Єпіхіна, Н. О. Курило, Л. В. Лохвицька, О. О. Стаєнна та інші дослідники.

Патріотичному вихованню дошкільників через ознайомлення з природою присвятили свої праці О. І. Гевко, О. В. Вегеш, Н. І. Черепаня та інші. Краєзнавство як засіб національно-патріотичного виховання дошкільників перебуває у полі зору С. І. Матвієнко, Н. Г. Недодатко, А. О. Родіної, О. О. Феньків та інших. Вплив мистецтва на формування патріотичних почуттів у вихованців закладів дошкільної освіти визначали у своїх працях О. О. Вашак, Ю. М. Гринь, Л. С. Мартиненко, К. Р. Фечка та інші.

Оновлення Базового компонента дошкільної освіти у 2021 році активізувало дослідження питань формування соціально-громадянської компетентності в дітей дошкільного віку, яким присвятили свої роботи В. В. Іванова, Г. С. Лебідь, О. А. Козлюк, О. Г. Косенчук та інші. Починаючи з лютого 2022 року проблемі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в умовах війни присвячено праці Л. П. Загородньої, М. В. Чернявської, А. Ю. Якимчук та інших.

Попри велику кількість досліджень з означеної проблеми у вітчизняному науко-

вому просторі нині в умовах воєнних викликів з урахуванням змін у світоглядних позиціях українців процес патріотичного виховання дітей дошкільного віку посідає чільне місце. Тож, спираючись на наявні наукові досягнення, уважаємо за потрібне опрацювати питання національно-патріотичного виховання дошкільників, що здійснюють педагоги ЗДО за методично-дидактичним забезпеченням до регіональної програми «Український віночок. Миколаївщина» (Український віночок. Миколаївщина, 2023).

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням набутих наукових результатів.

Для уточнення поняття «українська національна та громадянська ідентичність педагогів ЗДО» розглянемо дефініції «національна ідентичність» та «громадянська ідентичність», звернувшись до багатотомного електронного науково-енциклопедичне видання Інституту енциклопедичних досліджень НАН України «Енциклопедія Сучасної України». Під національною ідентичністю О. І. Стегній розуміє: «отожнення себе з національною спільнотою на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає в результаті сформованої системи уявлень щодо традицій, культури, мови, політики, а також прийняття групових норм і цінностей. Головним ідентитетом національної ідентичності є національна свідомість. За змістом зазначене поняття стосується сфери ідей, цінностей і смислів культури, сприйнятих й артикульованих більшістю громадян країни. Вона має власні засади в конструюванні особистої тотожності індивіда. Вибір національної ідентичності зумовлений політичними, економічними, соціальними й історичними чинниками, що робить її рухомою» (Стегній О. І., 2020). Свій варіант розуміння поняття висловлює О. С. Резнік: «Громадянська ідентичність – ототожнення себе зі спільнотою громадян національно-державного утворення; феномен свідомого та активного громадянства, усвідомлення себе членом громадянського суспільства» (Рез-

нік О. С., 2006). Вищенаведені тлумачення вчених розглядаємо як базові, проте, враховуючи час їх оприлюднення, звернемося у пошуках інтерпретації понять, що вивчаємо у власному дослідженні, до сучасніших джерел, де враховано реалії сьогодення.

Дослідження К. О. Журби присвячено процесу становлення особистості, яка зростає в умовах воєнного часу (Журба К. О., 2023). Авторка обґрунтовує розуміння *національної ідентичності* як особистого відчуття причетності до українського народу, свідомого засвоєння його моральних принципів через ідентифікацію та формування Я-концепції, що виявляється через почуття власної гідності й гордості за державу, здатність реалізовувати свої права та свободи, справедливості та відповідальності, любов до Батьківщини, прагнення пов'язати своє майбутнє з Вітчизною. Це співзвучно з визначенням досліджуваного поняття в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2023), де *національну ідентичність* розглянуто як «стійке усвідомлення особи належності до української нації як самобутньої спільноти, об'єднаної назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних цінностей, зокрема українською мовою і народними традиціями».

Дослідниці О. О. Сокуренько та О. А. Рибачук *національну ідентичність* педагогічних працівників потрактовують як усвідомлення своєї належності до української нації, наявності компетенції за напрямками національно-патріотичного виховання та громадянської освіти, здатність утверджувати національну ідентичність серед здобувачів освіти (Сокуренько О. О., Рибачук О. А., 2024, с. 113).

Спираючись на теоретичні дослідження вчених з означеного питання, у власних розвідках доходимо висновку, що дітей дошкільного віку в дусі патріотизму в сучасних умовах має виховувати педагог, який усвідомлює свою належність до

українського народу; розуміє багатовікову історію нашої держави, її культурні досягнення; має активну громадянську позицію, виявляє готовність брати участь у суспільному житті громади та країни; дотримується демократичних цінностей; популяризує українську мову шляхом залучення вихованців та їхніх батьків до фольклору, літератури, мистецтва (Олійник Л. М., 2024, с. 153–154).

Маємо переконання, що усвідомлення й утвердження належності до етнічної спільноти, незалежно від того, представником якої національності є педагогічний працівник / працівниця, суттєво впливає на його / її громадянську позицію та реалізацію професійних обов'язків, серед яких – патріотичне виховання здобувачів освіти. Тож під українською національною та громадянською ідентичністю педагогів ЗДО розуміємо їхнє свідоме утвердження належності до української нації та суспільства. Національна ідентичність стосується культури, традицій, мови та історії України та її народу, а громадянська – прав, обов'язків та участі в державному житті.

Аналіз вітчизняних науково-методичних джерел, присвячених питанню патріотичного виховання дітей середнього та старшого дошкільного віку показав, що цю проблематику висвітлювали й до повномасштабного вторгнення рф в Україну в дослідженнях Л. Л. Савченко (Савченко Л. Л., 2018), О. В. Сухомлинська (Сухомлинська О. В., 2003), С. О. Тесленко (Тесленко С. О., 2018) та інші науковці. Педагогічні працівники ЗДО впроваджували в практику роботи зі старшими дошкільниками парціальну програму від авторського колективу: І. І. Кичата, Ю. М. Палець, О. М. Каплуновська під науковим керівництвом О. Д. Райпольської (Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку, 2016).

На жаль, українська дошкільна освіта в довоєнні часи не мала сталої україноцентричної традиції виховання патріотизму. Термін «національний» часто викликав по-

боювання, а патріотичне виховання обмежувалось етнографічним або радянським контекстом. Тож, зі зміною соціальної ситуації після 24 лютого 2022 року в країні відбувається активізація наукових, методичних і дидактичних розвідок у цій царині. Серед ключових стратегічних питань та завдань з національно-патріотичного виховання дітей і молоді в умовах воєнного часу, відбудови України варто відзначити наукові розвідки в галузі дошкільної освіти таких авторів, як: Т. А. Білик, Л. А. Григорук, Н. О. Довгань, Я. О. Оніщенко, Т. О. Ремех (Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання, 2023).

Вагомим внеском у розбудову дошкільної освіти стало розроблення навчально-методичного комплексу «Національно-патріотичне виховання дошкільників», який складається з парціальної програми, хрестоматії для дітей старшого дошкільного віку та робочого зошиту для вихованців (Гавриш Н. В., Косенчук О. Г., Піроженко Т. О., 2023). Особливу увагу дослідниця приділяє методам та підходам до організації патріотичного виховання старших дошкільників у сучасних реаліях (Гавриш Н. В., 2023). Учена зазначає, що в умовах сьогодення основною метою патріотичного виховання є зміцнення національної ідентичності дітей як основи справжнього патріотизму. Батьки й педагоги мають збагачувати світогляд дітей уявленнями про суспільні явища й події в країні через залучення до культури, родинних традицій через виховання любові до Батьківщини й рідного дому (Гавриш Н. В., 2025). Погоджуємось з висновком дослідниці про те, що цінності починають формувати в родині, а потім закріплюють у ЗДО, який відіграє ключову роль у закладанні фундаменту знань та громадських поглядів. Додамо, що, крім методичних настанов, у педагога має бути потужний дидактичний матеріал, за допомогою якого можна вплинути на почуттєво-емоційну сферу дошкільників.

Педагоги-практики України, орієнту-

ючись на Державний стандарт дошкільної освіти 2021 року та наукові ідеї, розробляють інноваційний методичний інструментарій з національно-патріотичного виховання у ЗДО. Сучасні сценарії розваг та конспекти занять від І. І. Нікітіної стануть у пригоді для формування в дошкільнят національної свідомості та почуття любові до України, що є важливими компонентами їхньої соціально-громадянської компетентності (Нікітіна І. І., 2023). На думку О. Кирсань, прищепленням дошкільникам любові до Батьківщини мають займатися фахівці з високим рівнем професійної майстерності та активною громадянською позицією. Керівниця ЗДО наголошує на організації роботи з патріотичного виховання дошкільників та якості методичного забезпечення цього напрямку в дитячому садку (Кирсань О., 2023). Формування в дошкільників любові до рідного краю за допомогою методично-дидактичних матеріалів із регіональним змістом посідає одну з ключових позицій дослідження автора «Утвердження української національної та громадянської ідентичності педагогів ЗДО на засадах культури добросусідства».

Попри достатній обсяг наукових, методичних, дидактичних матеріалів для якісної організації національно-патріотичного виховання в сучасному професійному інформаційному полі, переконані, що для дітей дошкільного віку почуття любові до Вітчизни бере свій початок із прихильності до рідного краю – місця, де вони з'явилися на світ та проводять свої перші роки життя.

Виховання патріотизму – це багатаспектний процес, що базується на моральному, естетичному, трудовому та інтелектуальному розвитку дитини. Саме через таке різнобічне виховання зароджується духовний зв'язок із Батьківщиною, що починається з дошкільного віку. Щоб виховати повноцінну особистість, яка любить свою країну та поважає інші народи, важливо знати своє коріння та традиції. Патріотизм – це любов до Батьківщини, до її території, природи, суспільства, мови та культури. Це глибоке почуття формується в дитинстві,

але є індивідуальним і пов'язане з духовністю. Педагог-патріот здатен пробудити, а не нав'язати його, створюючи сприятливе освітнє середовище. Уважаємо, що в сучасних умовах зміст національно-патріотичного виховання дошкільників має збагачуватись інформацією з емоційно-ціннісним значенням.

Педагогічні працівники ЗДО Миколаївщини мають бути національно свідомими людьми, активно цікавитися сучасним життям і проблемами України, ознайомлювати вихованців з історичним минулим, традиціями та культурою Малої Батьківщини – Миколаївського краю, прищеплювати любов до нього. Сприйняття навколишнього світу та культурного простору в дошкільнят надзвичайно яскраве та емоційне. Образи реальності міцно закарбовуються в пам'яті та зберігаються на все життя, що має величезне значення для формування патріотизму.

З 2019 року українські вчені спільно з освітянами Миколаївської області впроваджують унікальну розробку «Культура добросусідства», яку створено на початку 2000-х років. Нині це єдиний в Україні наскрізний інтегрований курс для формальної освіти, що охоплює всі рівні – від дитячого садка до вищої школи та навчання дорослих. Програми курсу частково враховують особливості різних регіонів, що дає змогу поєднувати загальноукраїнський контекст із локальними реаліями: місцевою природою, історією та культурою, унаочнювати навчання. Курс «Культура добросусідства» зумовлює зосередження уваги здобувачів освіти на розвитку та вихованні, формування соціальної, громадянської та міжкультурної компетентностей здобувачів освіти, сприяючи миротворчій освіті та соціальній інклюзії різних вразливих груп населення, охоплюючи національні та релігійні меншини, внутрішньо переміщених осіб, трудових мігрантів та людей з інвалідністю.

Сертифікована тренерка інформаційно-дослідного центру «Інтеграція та розвиток» Н. Є. Літвінова в монографії-дослідженні шляхів підвищення фахо-

вої компетентності педагогічних працівників з формування цілісної картини світу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в післядипломній освіті зазначає, що одним із напрямів реалізації наскрізного курсу «Культура добросусідства» є розроблення регіональних програм на основі єдиного загального документа та дидактичних посібників, тобто адаптування програмного матеріалу до регіону проживання (Літвінова Н. Є., 2023). Водночас вектор національно-патріотичного виховання не пов'язано з формуванням ідей культурного імперіалізму. Концепція «Культури добросусідства» базується на об'єднанні різних народів, що проживають в Україні, навколо ідеї української державності та громадянства, щоб забезпечити їхній різнобічний розвиток. Українська держава відкидає будь-яку дискримінацію, підтримує всі мови та культури, сприяє взаєморозумінню та миру між усіма національними та релігійними групами.

Завдяки п'ятирічній діяльності педагогинь закладів освіти, які є учасницями регіональної творчої групи «Культура добросусідства в ЗДО», спільнота педагогічних працівників дошкільної освіти Миколаївщини отримала регіональну парціальну програму з методичними рекомендаціями щодо міжкультурної та громадянської освіти дітей дошкільного віку «Український віночок. Миколаївщина». Програму цілеспрямовано розроблено для дітей середнього та старшого дошкільного віку, що відвідують ЗДО Миколаївської області, її зміст сфокусовано на міжкультурній та громадянській освіті дошкільників.

Вісімнадцять учасниць творчої групи, які працюють у мікрогрупах під загальним науковим керівництвом Л. М. Олійник, кандидатки педагогічних наук, доцентки, доцентки кафедри теорії й методики дошкільної та початкової освіти МОППО, напрацьовують методично-дидактичне забезпечення до програми за напрямками: люди та пам'ятки Миколаївщини; у світі народної культури населення Миколаївщини; культура добросусідства без обмежень;

мій світ людей; музичні перлинки Миколаївщини; цікаво про English для дошкільнят; природа Миколаївського краю; антологія культури добросусідства для дошкільнят; культура добросусідства у співпраці з батьками дошкільників.

Творча група науковців, методистів, педагогів-практиків на базі всеукраїнського наскрізного курсу «Культура добросусідства» створила регіональну парціальну програму з методичними рекомендаціями щодо міжкультурної та громадянської освіти дітей дошкільного віку «Український віночок. Миколаївщина» та програмно-методичний комплект до неї з дев'яти методично-дидактичних посібників, що сприятиме:

- формуванню соціально-громадянської компетентності дошкільників як результату національно-патріотичного виховання;
- збагаченню освітнього процесу ЗДО практичними матеріалами регіонального змісту завдяки методичному та дидактичному забезпеченню до парціальної програми;
- утвердженню української національної та громадянської ідентичності педагогів ЗДО Миколаївщини через їхній професійний розвиток.

Національно-патріотичне виховання, що ґрунтується на краєзнавчому, народознавчому матеріалі, допомагає дитині пізнавати себе та найближче соціальне, природне, культурне середовище. Ознайомлення з історією рідної землі, її людьми та пам'ятками сприяє формуванню у вихованців уявлення про власну ідентичність, повагу до національних героїв минулого та сучасності. Цю ідею було реалізовано в методично-дидактичному посібнику «Люди та пам'ятки Миколаївщини» (Олійник Л. М., Літвінова Н. Є., Івасюк Т. О., 2025). Він містить краєзнавчу інформацію (вірші, казки, легенди, загадки) та зразки навчальних матеріалів (ігри, презентації, відео, мультфільми) для розвитку соціально-громадянської компетентності в дітей середнього та старшого дошкільного віку.

Методично-дидактичний посібник «У світі народної культури населення Миколаївщини» (автори-укладачі Олійник Л. М., Лещенко Л. В.) є провідником до глибин української культури, розкриває багатство та самобутність ремесел і традицій регіону. Ознайомлення дітей із цими скарбами дасть змогу відчувати щирі емоції та захоплення автентичністю й красою народної культури Миколаївщини. Він створений для тих, хто любить свою землю, пишається історією та прагне зберегти її для майбутніх поколінь. Педагоги, які працюють із дошкільниками, відмічають, що ознайомлення дорослих учасників освітнього процесу (педагогів та батьків) із матеріалами цього джерела сприяє усвідомленню важливості збереження та поваги до свого коріння, а також розвиває інтерес у тих, хто долучився, до культурної спадщини Миколаївського краю, з якою вони в подальшому ознайомлюють вихованців, щоб представники молодого покоління відчували себе нацією.

Одним із важливих напрямів сучасної державної освітньої політики є принцип інклюзивної освіти. У дошкільному віці, коли формуються основи громадянських якостей та уявлення про світ, суспільство й культуру, надзвичайно важливо забезпечити рівні можливості для всіх без винятку дітей, незалежно від їхніх особливостей. На жаль, у нашому суспільстві досі спостерігаємо тенденцію неприйняття людей з особливими освітніми потребами, здебільшого дорослі передають таке ставлення дітям. Тож зміст посібника «Культура добросусідства без обмежень» (автори-укладачі Олійник Л. М., Літвінова Н. Є.), що створений до регіональної парціальної програми «Український віночок. Миколаївщина», спрямовано на соціалізацію дітей та виховання в них толерантного ставлення до представників інших національностей, до людей з інвалідністю та особливими потребами.

Кожен із посібників має допомогти фахівцям дошкільної освіти в утвердженні власної української національної та грома-

дянської ідентичності для належної реалізації національно-патріотичного виховання дошкільників.

Висновки та перспективи дослідження проблеми.

На підставі теоретичного аналізу наукових джерел у розвідці уточнено сутність дефініцій «українська національна та громадянська ідентичність педагогів ЗДО» та «національно-патріотичне виховання дошкільників» у сучасному контексті. Українську національну та громадянську ідентичність педагогів ЗДО потрактовано як свідоме утвердження належності до української нації та суспільства. Національна ідентичність охоплює коло питань, що пов'язані з культурою, традиціями, мовою та історією України та її народу, а громадянська – дотична до прав, обов'язків та участі в державному житті. Зміст національно-патріотичного виховання дошкільників належить збагачувати інформацією регіонального характеру з емоційно-ціннісним значенням для дітей. Здійснювати освітній процес у ЗДО мають педагоги з високим рівнем української національної та громадянської ідентичності.

Одним із напрямів упровадження на-

скрізного курсу «Культура добросусідства» є розроблення регіональних програм на основі загального матеріалу та дидактичних посібників з адаптованим до регіону проживання змістом, що вкрай важливо для формування цілісної картини світу в дошкільників та здійснення їхнього національно-патріотичного виховання.

Реалізація ідей загальнонаціонального курсу «Культура добросусідства» та запровадження у практику роботи педагогів ЗДО методично-дидактичного забезпечення до парціальної регіональної програми «Український віночок. Миколаївщина» зумовило збагачення освітнього процесу ЗДО практичними матеріалами патріотичної спрямованості.

Перспективи вивчення розглядуваної проблеми вбачаємо в дослідженні рівнів утвердження української національної та громадянської ідентичності педагогічних працівників ЗДО, що послуговуються регіональною парціальною програмою «Український віночок. Миколаївщина» та методично-дидактичними посібниками до неї для здійснення національно-патріотичного виховання дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Виховуємо патріотів змалку. Нові форми роботи з національно-патріотичного виховання в ЗДО / авт.-упоряд. І. І. Нікітіна. – Харків : Вид. група «Основа», 2023. – 159 с.
2. Гавриш Наталія. Моя країна – Україна, або Виховуємо патріотів змалечку / Наталія Гавриш // Вихователь-методист дошкільного закладу. Експертус, 2023. – № 8. – Режим доступу : <https://emetodyst.expertus.com.ua/10008612>
3. Гавриш Наталія. Національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку / Наталія Гавриш // сайт Педрада, 2025. – Режим доступу : <https://oplatforma.com.ua/article/2212-natsionalno-patrotichne-vihovannya-u-zaklad-doshklno-osvti>
4. Громадянська ідентичність [Електронний ресурс] / О. С. Резнік // Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-31975>
5. Журба К. О. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації / К. О. Журба // Вісник НАПН України, 2023, 5(1). С. 1–6. DOI <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123>
6. Кирсань Олена. З Україною в серці, або Як ми організовуємо роботу з патріотичного виховання дошкільників / Олена Кирсань // Вихователь-методист дошкільного закладу. Експертус, 2023. – № 8. – Режим доступу : <https://emetodyst.expertus.com.ua/10008614>

7. Літвінова Н. Є. Розвиток національно-патріотичних почуттів дітей дошкільного віку через реалізацію парціальної програми «Український віночок. Миколаївщина» інтегрованого спеціального курсу «Культура добросусідства» / Н. Є. Літвінова // Науково-методичний супровід підвищення фахової компетентності педагогічних працівників з формування цілісної картини світу в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у післядипломній освіті: кол. моногр. / О. О. Сокуренько, Л. М. Олійник, Г. С. Лебідь та ін.; за заг. ред. Л. М. Олійник, О. О. Сокуренько. – Миколаїв : ОПППО, 2023. – С. 149–161.
8. Люди та пам'ятки Миколаївщини: методично-дидактичний посібник. МОІППО: Центр редакційно-видавничої діяльності / Олійник Л. М., Літвінова Н. Є., Івасюк Т. О. – 2025. – 137 с. з іл.
9. Національна ідентичність [Електронний ресурс] / О. І. Стегній // Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-71062>
10. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України: стратегії і завдання. Збірник тез методологічного семінару (м. Київ, 6 квітня 2023 р.). – Івано-Франківськ : НАІР, 2023. – 548 с.
11. Олійник Л. М. Психолого-педагогічний супровід утвердження української національної та громадянської ідентичності педагогів дошкільної освіти / Л. М. Олійник // Вересень. – 2024. – № 4 (103). – С. 148–162. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.12>
12. Парціальна програма з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна» / Гавриш Н. В. Косенчук О. Г., Піроженко Т. О. – К. : ВД «Видавництво «Ранок. Навчальна література», 2023. – 64 с.
13. Савченко Л. Л. Підготовка майбутнього вихователя до патріотичного виховання дітей дошкільного віку в Україні (1985–2012 рр.) / Л. Л. Савченко // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2018. Режим доступу : <https://uacademic.info/ua/document/0418U000930>
14. Сокуренько О. О., Рибачук О. А. Утвердження української національної ідентичності педагогічних працівників: ключові поняття / О. О. Сокуренько, О. А. Рибачук // Вересень № 1 (100), 2024. – С. 105–116. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2024.09>
15. Сухомлинська О. В. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності / О. В. Сухомлинська // Дошкільне виховання, 2003. – № 2. – С. 3–9.
16. Тесленко С. О. Виховання національно-патріотичних почуттів старших дошкільників у процесі ознайомлення з рідним краєм / С. О. Тесленко // Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка». Том 3. – № 20. – С. 131–137. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/20.167529>
17. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / І. І. Кичата, Ю. М. Палець, О. М. Каплуновська; за наук. ред. О. Д. Райпольської – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 72 с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/8ukrayina-moya-batktivshhina-rejpolka.pdf>
18. Український віночок. Миколаївщина: Регіональна парціальна програма та методичні рекомендації з міжкультурної та громадянської освіти дітей дошкільного віку / Араджионі М. А., Олійник Л. М., Літвінова Н. Є. та ін. – Миколаїв: центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2023. – 152 с.

**UKRAINIAN NATIONAL AND CIVIC IDENTITY OF PARTICIPANTS OF THE
EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATION, INSTITUTIONS:
METHODOLOGICAL AND DIDACTIC SUPPORT**

Oliinyk Liia,

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Theory and Methods of
Preschool and Primary Education Department
Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute
4-a, Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine
liia.oliinyk@moippo.mk.ua*

The scientific publication develops the idea of implementing national-patriotic education of preschoolers by pedagogical workers taking into account the realities of the time. The scientific and methodological sources of the domestic educational space over the last decade on the outlined issues are analysed in order to determine the satisfaction of regional educational needs on the stated issue. The concepts of «Ukrainian national and civic identity of preschool teachers» and «national-patriotic education of preschoolers» are clarified. We interpret the Ukrainian national and civic identity of preschool teachers as their conscious affirmation of belonging to the Ukrainian nation and society. National identity concerns the culture, traditions, language, and history of Ukraine and its people, and civic identity concerns rights, responsibilities, and participation in state life. The content of national-patriotic education of preschoolers should be enriched with information of a regional nature, which has emotional and value significance for children. The educational process in preschool education should be carried out by teachers with Ukrainian national and civic identity.

For the first time, in order to implement national-patriotic education of preschoolers, the use of methodological support for the regional partial program «Ukrainian Wreath. Mykolaiv Region» was considered, which is based on the ideas of the all-Ukrainian integrated course «Culture of Good Neighbourliness» and is focused on intercultural and civic education of children of middle and senior preschool age who attend preschool education institutions in the Mykolaiv region.

The implementation of the ideas of the nationwide course «Culture of Good Neighbourliness» and the introduction into the practice of the work of preschool educational institutions teachers of methodological and didactic support for the partial regional program «Ukrainian Wreath. Mykolaiv Region» made it possible to enrich the educational process of preschool educational institutions with practical materials of a patriotic orientation.

Keywords: *civic identity; methodological and didactic support for the regional partial program «Ukrainian Wreath. Mykolaiv Region»; national and patriotic education of preschoolers; national identity; Ukrainian national and civic identity of preschool teachers.*

REFERENCES

1. Aradzhyni, M. A., Oliinyk, L. M. & Litvinova, N. Ye. ta in. (2023). *Ukrainskyi vinochok. Mykolaivshchyna: Rehionalna partsialna prohrama ta metodychni rekomendatsii z mizhkulturnoi ta hromadianskoi osvity ditei doshkilnoho viku* [Ukrainian whisk. Mykolaiv region: Regional partial program and methodical recommendations for intercultural and civic education of preschool children]. Mykolaiv: tsentr redaktsiino-vydavnychoi diialnosti MOIPPO (ukr).

2. Havrysh Nataliia (2025). Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei doshkilnoho viku [National-patriotic education of preschool children]. [sait Pedrada]. Retrieved from: <https://oplatforma.com.ua/article/2212-natsionalno-patriotichne-vihovannya-u-zaklad-doshklnno-osvti> (ukr).
3. Havrysh Nataliia (2023). Moia kraina – Ukraina, abo Vykhovuємо patriotiv zmalechku [My country is Ukraine, or We raise patriots from an early age / Natalia Gavrish]. Vychovatel-metodyst doshkilnoho zakladu. Ekspertus, 8. Retrieved from: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10008612> (ukr).
4. Havrysh, N. V. & Kosenchuk, O. H. & Pirozhenko, T. O. (2023). *Partsialna prohrama z patriotychnoho vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku «Moia kraina – Ukraina»* [Partial program for patriotic education of children of senior preschool age «My country – Ukraine»]. K.: VD «Vydavnytstvo «Ranok. Navchalna literatura» (ukr).
5. Kychata, I. I. & Palets, Yu. M. & Kaplunovska, O. M. (2016). *Ukraina – moia Batkivshchyna. Partsialna prohrama natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku* [Ukraine is my Homeland. Partial program of national-patriotic education of preschool children]. (Ed. O. D. Raipolska). Ternopil: Mandrivets (ukr).
6. Kyrsan Olena. (2023). Z Ukrainoiu v sertsі, abo Yak my orhanizovuiemo robotu z patriotychnoho vykhovannia doshkilnykiv [With Ukraine in the heart, or How we organize work on patriotic education of preschoolers]. Vychovatel-metodyst doshkilnoho zakladu. Ekspertus, 8. Retrieved from: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10008612> (ukr).
7. Litvinova, N. Ye. (2023). Rozvytok natsionalno-patriotychnykh pochuttiv ditei doshkilnoho viku cherez realizatsiiu partsialnoi prohramy «Ukrainskyi vinochok. Mykolaivshchyna» intehrovanoho spetsialnoho kursu «Kultura dobrosusidstva» [Development of national-patriotic feelings of preschool children through the implementation of the partial program «Ukrainian Wreath. Mykolaiv Region» of the integrated special course «Culture of Good Neighborliness»]. In Sokurenko, O. O. & Oliinyk, L. M. & Lebid, H. S. ta in. *Naukovo-metodychnyi suprovid pidvyshchennia fakhovoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv z formuvannia tsilisnoi kartyny svitu v ditei doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku u pislidyplomnii osviti* (Ed. L. M. Oliinyk, O. O. Sokurenko). Mykolaiv: OIPPO, 149–161 (ukr).
8. *Natsionalno-patriotychne vykhovannia ditei ta molodi v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy: stratehii i zavdannia* (2023). [National-patriotic education of children and youth in conditions of martial law and post-war reconstruction of Ukraine: strategies and tasks]. Ivano-Frankivsk: NAIR (ukr).
9. Nikitina, I. I. (2023). *Vykhovuємо patriotiv zmaluku. Novi formy roboty z natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v ZDO* [We educate patriots from an early age. New forms of work on national-patriotic education in preschool educational institutions]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova» (ukr).
10. Oliinyk, L. M. & Litvinova, N. Ye. & Ivasiuk, T. O. (2025). *Liudy ta pamiatky Mykolaivshchyny* [People and monuments of Mykolaiv region]. MOIPPO: Tsentr redaktsiino-vydavnychoi diialnosti (ukr).
11. Oliinyk, L. M. (2024). Psykholoho-pedahohichniy suprovid utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti pedahohiv doshkilnoi osvity [Psychological and pedagogical support for the affirmation of Ukrainian national and civic identity of preschool teachers]. *Veresen*, 4 (103), 148–162. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.12> (ukr).
12. Reznik, O. S. (2006). *Hromadianska identychnist* [Elektronnyi resurs] [Civic Identity]. In *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* (Eds.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-31975> (ukr).
13. Savchenko, L. L. (2018). *Pidhotovka maibutnoho vykhovatelja do patriotychnoho*

vykhovannia ditei doshkilnoho viku v Ukraini (1985–2012 rr.) [Preparing future educators for patriotic education of preschool children in Ukraine (1985–2012)]. (Candidate's thesis). Komunalnyi zaklad «Kharkivska humanitarno-pedahohichna akademiia» Kharkivskoi oblasnoi rady, Drohobyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka, Drohobych. Retrieved from: <https://uacademic.info/ua/document/0418U000930> (ukr).

14. Sokurenko, O. O. & Rybachuk, O. A. (2024). Utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti pedahohichnykh pratsivnykiv: kliuchovi poniattia [Assertion of Ukrainian national identity of pedagogical workers: key concepts]. *Veresen*, 1 (100), 105–116. DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2024.09> (ukr).

15. Stehnii, O. I. (2020). Natsionalna identychnist [Elektronnyi resurs] [National identity]. In *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* (Eds.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskyi, M. H. Zhelezniak [ta in.]; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Rezhym dostupu: <https://esu.com.ua/article-71062> (ukr).

16. Sukhomlynska, O. V. (2003). Kontseptsiiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavnosti [The concept of civic education of the individual in the context of the development of Ukrainian statehood]. *Doshkilne vykhovannia*, 2, 3–9 (ukr).

17. Teslenko, S. O. (2018). Vykhovannia natsionalno-patriotychnykh pochuttiv starshykh doshkilnykiv u protsesi oznaiomlennia z ridnym kraiem [Nurturing national and patriotic feelings in senior preschoolers in the process of getting to know their native land]. «*Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*». Tom 3, 20, 131–137. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/20.167529> (ukr).

18. Zhurba, K. O. (2023). Formuvannia natsionalnoi identychnosti zrostaiochoi osobystosti v umovakh voiennoho stanu: dosvid eksperymentalnoi realizatsii [Formation of national identity of a growing individual in conditions of martial law: experience of experimental implementation]. *Visnyk NAPN Ukrainy*, 5(1). 1–6. DOI <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123> (ukr).

Стаття надійшла до редакції: 25.06.2025

Прийнято до друку: 24.09.2025